

Časopis „Poslovne studije“, 2014, 11-12:
Rad primljen: 26.02.2014.
Rad odobren: 03.04.2014.

UDK 341.9:339.5.012.42
DOI: 10.7251/POS1412113G
Originalan naučni rad

Grahovac dr Dijana¹
Jakovljević Jelena ma²

NECARINSKE BARIJERE U ZONI CEFTA 2006

Rezime: *Međunarodnu trgovinu posljednjih decenija karakterišu dva izražena i međusobno suprotna trenda. Jedan je jačanje procesa liberalizacije trgovinske razmjene u vidu eliminacije tradicionalnih oblika zaštite, kao što su carine i druge mjere sa istim efektom, a na drugoj strani se, istovremeno, bilježi porast drugih oblika zaštite domaćeg tržišta, najčešće putem raznih oblika necarinskih barijera (NCB). Zona slobodne trgovine CEFTA 2006 nastala je na inicijativu EU, sa nedovoljno autohtonosti, pa se to reflektuje na postojanje velikog broja necarinskih barijera, koje su jednim dijelom uslovljene podudarnošću izvoznih sektora zemalja članica, a drugim dijelom različitim stepenom (ne)usaglašenosti tehničkih propisa, prevenstveno sa legislativom EU.*

Ključne riječi: *zona slobodne trgovine, CEFTA 2006, necarinske barijere.*

JEL klasifikacija: *F13, F15*

---

¹ Docent doktor, Univerzitet za poslovne studije Banja Luka, Jovana Dučića 23a Banja Luka, joni.dg@teol.net

² Poreska uprava, Trg Republike Srpske 8, Banja Luka, jciki@hotmail.com

UVOD

U savremenom globalnom ekonomskom sistemu dominiraju MNK (multinacionalne kompanije) kroz povećanje tržišnog učešća, a veći broj država je sve više u funkciji tih kompanija (Duvnjak 2013, 166). Stoga, necarinske barijere predstavljaju sofisticiran sistem zaštite sa širokim potencijalom i primjenjuju ga sve zemlje, u većem ili manjem stepenu. U savremenoj međunarodnoj trgovini, NCB postaje sve značajniji instrument trgovinske politike suprotstavljajući se efektima raznih preferencijalnih sporazuma i trgovinskih integracija, koje dovode do spuštanja klasičnih prepreka u trgovini, kao što su carine i kvote (OECD 2009, 3). Necarinskom barijerom se smatra svaka mjera ili praksa koja nema oblik carinske dažbine. Necarinske barijere bi se, generalno, mogle definisati kao vladine mjere (osim carinskih dažbina) koje ograničavaju uvoz ili imaju sposobnost ograničavanja međunarodne trgovine. Necarinske barijere uključuju sistem nadzora nad uvozom i različite takse, kao i mjere koje su u međunarodnim razmjerima prepoznate kao ograničavajuće za trgovinu, čak i kada im objektivno ne može biti pripisana namjera ili efekat ograničavanja trgovine. S obzirom na svjetski trend smanjivanja ili ukidanja carinskih dažbina, ove mjere su postale vidljivije prepreke trgovini, a time i fokus vlada i poslovnih zajednica skoro svih zemalja svijeta. Usljed rasprostranjenosti raznih necarinskih barijera i propisa koji utiču na međunarodnu trgovinu, trgovinska politika postaje sve složenija. Razumijevanje namjene i implikacije tih instrumenata trgovinske politike je značajno za formulisanje i sprovođenje učinkovitih razvojnih strategija.

1. POJAM I KARAKTERISTIKE NCB-a

Prema najširoj definiciji, NCB su sve mjere trgovinske politike koje se odnose na trgovinske troškove u lancu od proizvodnje do krajnje potrošnje, uz isključenje tarife (UNCTAD 2013, 1). Iako su manje vidljive i na taj način ih je teže izmjeriti nego prepreku kroz carinsku tarifu, one nisu

manje značajne (Koczan and Plekhanov 2013, 2). U vezi s tim, nedavna studija je pokazala da je jedan dodatni dan, koji neka roba provede u tranzitu, ekvivalent za dodatnu tarifu između 0,6 posto i 2,3 posto (Hummels and Schaur 2012, 27). Trend smanjivanja carinskih dažbina je veoma izražen posljednjih decenija i očituje se kroz sljedeće podatke: uvoz – prosječne carine na uvoz industrijskih proizvoda su smanjene na 3,8%; 44% industrijskih proizvoda je oslobođeno carinskih dažbina, dok je za svega 5% industrijskih proizvoda carinska stopa iznad 15% (WTO 2011, 25). Istovremeno, bilježi se porast različitih oblika necarinskih barijera – za bilježen je porast raznih oblika necarinskih barijera sa 55 % u 1994. na 85% u 2004. godini; tehničke barijere su skoro udvostručene, sa 32% na 59% svih tarifnih linija (UNCTAD 2005, 5). Indijski ekonomista Jagdiš Bagvati, pomenute procese opisuje kao „zakon konstantne zaštite“. Ako se zaštita eliminiše na jednoj strani (ukidanje carinskih dažbina), pojavi se na drugoj strani, u drugačijem obliku (uvođenje necarinskih barijera) (Bhagwati 1988, 53). NCB su u suprotnosti sa principima i pravilima međunarodne trgovine, pod okriljem Svjetske trgovinske organizacije (STO).

Necarinske barijere uobičajeno uključuju (prema: <http://www.trade-barriers.org/ntb>):

- primjenu tehničkih propisa i standarda suprotno pravilima STO-a;
- diskriminirajuća pravila o porijeklu;
- primjenu sanitarnih i fitosanitarnih mjera na diskriminatorski način ili u cilju neopravdanog ograničavanja ili sprečavanja ulaska robe na domaće tržište;
- provođenje carinskih procedura na način da ograničavaju ili sprečavaju ulazak robe na domaće tržište (npr. zadržavanje vozila, pravila porijekla, carinsko vrednovanje, itd.);
- neopravdane/nerazumne zahtjeve za pakovanjem, oznakama i normama proizvoda;
- procedure izdavanja dozvola (složene dugotrajne procedure, diskriminacija, i sl.);
- kršenje članova V (sloboda tranzita), VIII (nametanje posebnih dažbina) i X (netransparentnost trgovinskih propisa) GATT-a;

- državne izvozne subvencije;
- fiksiranje minimalne uvozne cijene;
- kontrola deviznog tržišta;
- sezonski uvozni režimi;
- korumpirani/predugi carinski postupci;

Karakteristike necarinskih barijera su :

- netransparentne – teško se otkrivaju u mreži nacionalnih propisa,
- efekat je često razorniji od visokih carinskih stopa,
- uvode se najčešće kao pokušaj da se uravnoteži smanjen nivo zaštite nastao smanjenjem carina,
- poskupljuju trgovinu,
- unose nestabilnost u poslovanje,
- mogu ugroziti i anulirati pozitivne rezultate liberalizacije,
- restriktivnije od carina,
- poskupljuju, a čak mogu i blokirati trgovinu,
- teško ih je definisati, kvantifikovati i eliminisati, kompleksne su i fleksibilne, neprekidno se javljaju nove,
- mogu biti rezultat zloupotrebe legitimnih mjera,
- štite domaću industriju,
- mogu biti rezultat lošeg i neefikasnog funkcionisanja državne administracije, limitiranih finansijskih i personalnih mogućnosti,
- mogu biti simptom dubljih problema u okviru privrede i nacionalne politike,
- mogu biti rezultat neprimjenjivanja postojećih pravila i nepostojanja pravila,
- uočeno je da se njihov nivo povećava sa rastom BDP-a,
- otklanjaju se ex ante i ex post.

NCB su veoma raznovrsne, a mjera njihovog učinka na međunarodnu trgovinu predstavlja izazov usljed heterogenosti instrumenata i nedostatka sistemskih podataka. Upravo zbog toga jedinstven pristup u mjerenju necarinskih mjera ne postoji. Klasifikacija UNCTAD-a necarinske barijere dijeli u sljedeće osnovne grupe (prema UNCTAD 2005, 13):

- A – Sanitarne i fitosanitarne mjere
- B – Tehničke barijere trgovini
- C – Druge tehničke mjere
- D – Mjere za kontrolu cijena
- E – Količinske zaštitne mjere
- F – Paracarinske mjere
- G – Finansijske mjere
- H – Antikonkurencijske mjere
- I – Mjere usmjerene prema izvozu
- J – Investicijske mjere povezane s trgovinom
- K – Ograničenja u distribuciji
- L – Ograničenja post-prodajnih usluga
- M – Subvencije
- N – Ograničenja u javnoj nabavci
- O – Intelektualno vlasništvo
- P – Pravila o porijeklu roba.

2. NECARINSKE BARIJERE UNUTAR CEFTA 2006

Zemlje članice CEFTA 2006 deklarativno su opredijeljene za slobodnu trgovinu. Ipak, svaka od njih nastoji da zaštiti svoju privredu primjenom necarinskih barijera. Postoji više razloga za veliki broj NCB u pomenutoj zoni, a najznačajniji je taj da postoji značajan stepen preklapanja izvoznih sektora. Većina privreda pomenutih zemalja je na niskom stepenu razvoja i efikasnosti, pa na taj način žele "kupiti" vrijeme, što je inače cilj većine NCB. Iako uklanjanje necarinskih barijera doprinosi maksimiziranju efekata CEFTA sporazuma, jačanju regionalne saradnje i ravnomjernijem razvoju regiona, izostaje iskrena saradnja po pitanju pune liberalizacije, naročito pojedinih sektora. Ukoliko se ne budu otklanjale i postepeno smanjivale, ove barijere mogu znatno otežati punu implementaciju zone slobodne trgovine u regionu. Jedna od najčešće primjenjivanih NCB je nepriznavanje sertifikata o kvalitetu robe, što predstavlja ozbiljan problem

za privrednike koji trguju u regionu. Zvanični razlog nepriznavanja sertifikata je što su odgovarajući propisi članica CEFTA na različitim nivoima harmonizacije sa propisima EU, što je praktično, samo djelimično tako. Određene zemlje to koriste kao izgovor da na taj način zaštite svoje proizvođače. Zemlje koje imaju razvijenu proizvodnju u više istih sektora, kao i zemlje u okruženju, imaju korist od tih neocarinskih barijera u smislu ograničenja uvoza, ali za manje razvijene zemlje to predstavlja značajan problem. Na taj način se onemogućava razvoj konkurentskih izvoznih sektora u tim zemljama. Pitanje prekogranične trgovine obrađeno je u izdanju Doing Business 2011. Podaci za CEFTA 2006 članice su u Tabeli 1. Vidljivo je da nema napretka po tom pitanju, osim u slučaju Crne Gore. Neocarinske barijere imaju veliki značaj u ometanju međusobne trgovine. Zemlje nastoje zaštititi svoje bilanse i smanjiti deficit ili bar zaustaviti rast deficita. BiH, kao najveći uvoznik CEFTA, podliježe pritiscima privrednika u cilju zaštite domaće proizvodnje i rezultat je pogoršanje pozicije za 16 mjesta.

Tabela 1: Rang zemalja CEFTA u prekograničnoj trgovini

Zemlja/godina	2009	2010	2011
Albanija	77	66	75
BiH	55	63	71
Hrvatska	97	96	98
Makedonija	64	62	66
Srbija	62	69	74
Crna Gora	125	47	34

Izvor podataka: Svjetska banka, Doing Business 2011

Na osnovi istraživanja neocarinskih barijera kroz anketiranje značajnijih izvoznika i uvoznika iz CEFTA zemalja na tržište CEFTA, od strane privrednih komora članica tokom 2008. i 2009. godine, rezultati bi se mogli sumirati kroz sljedeće:

- nepriznavanje sertifikata o kvalitetu, fitosanitarnih, sanitarnih i veterinarskih dokumenata;
- nedostatak međunarodnih priznatih akreditacionih i sertifikova-

- nih tijela i nedovoljnost ovlaštenih laboratorija;
- neprimjenjivanje međunarodnih standarda i tehničke regulative;
  - komplikovana procedura kod protoka roba i uska grla na graničnim prelazima;
  - problemi koji se odnose na nelojalnu konkurenciju (dampinške cijene, primjena akciza, stimulacije i dr.);
  - međusobno nepriznavanje sertifikata o usklađenosti (preduzeća, iako posjeduju sertifikat dobijen od akreditovane laboratorije u domaćoj zemlji, moraju da plaćaju sertifikat u nekoj od ovlaštenih laboratorija na tržištu zemlje u koju izvoze, što dodatno poskupljuje proizvod i time direktno utiče na konkurentnost proizvoda);
  - problem sa provjerom kvaliteta izvoznih proizvoda kroz uzimanje uzoraka. Analiza robe je duga i komplikovana, gdje se pored sanitarnih uzoraka uzimaju i uzorci za tržišnu inspekciju (kontinuirano prekomjerno i neopravdano uzimanje uzoraka na analizu, uzorkovanje istog proizvoda, a različitog pakovanja pri istom transportu);
  - plaćanje visokih troškova analiza proizvoda prilikom izvoza;
  - ograničavanje izvoza pojedinih proizvoda na određeni granični prelaz, što iziskuje dodatne troškove i dugo vrijeme čekanja;
  - diskriminirajuća akcizna politika;³
  - u oblasti veterinarstva, dugotrajan monitoring predloženih objekata iz kojih je dozvoljen uvoz namirnica životinjskog porijekla;
  - neusklađenost analiza i izvještaja veterinarskih laboratorija koje se bave istim poslom u jednoj zemlji;
  - anketirani ističu da je najveći problem na graničnom prelazu neusklađenost vremena rada carinskih i inspeksijskih službi i njihova nekoordinacija (odsutnost radiologa i ekologa i po 24 sata i nejed-

---

³ Npr., Republika Hrvatske je do januara 2010. godine primjenjivala dodatne akcize na uvozne cigarete i takve cigarete diskriminatorski tretirala sa ciljem preferencijalnog položaja domaćih proizvođača. Problem je bio veoma značajan za ostale zemlje i riješio se na državnom nivou insistiranjem predstavnika privrednih komora ostalih zemalja

- noobraznost u primjeni carinskih propisa);
- problemi oko pribavljanja ocjene usaglašenosti: nedostatak informacija o organizacijama koje pružaju usluge ocjenjivanja usaglašenosti, sporost u dobijanju izvještaja i sertifikata o usaglašenosti i visoka cijena usluge ocjenjivanja usaglašenosti.

Detaljniji opis neocarinskih barijera, tokom posmatranog perioda, od strane Hrvatske bi bio sljedeći :

- restriktivni kriterijumi za turističke pratioce u Zakonu o pružanju usluga u turizmu (obaveznost hrvatskog državljanstva)
- nepriznavanje veterinarsko-zdravstvenih uvjerenja izdatih u drugim CEFTA zemljama;
- nije moguće uvozno carinjenje subotom i zahtijevaju se originalna dokumenta na latinici (npr. fitosanitarno uvjerenje) iako laboratorije u Srbiji izdaju samo jedan original na ćirilicom pismu;
- postojao je problem oko izvoza lizalica iz Srbije, koje su navodno sadržale kancerogene materije (što je poslije demantovano od strane državnih organa Hrvatske, ali je srpskom izvozniku nanijeta šteta uprkos zvaničnom demantu Hrvatske agencije za hranu);
- proizvođači voćnih sokova ukazuju na problem koji imaju na graničnim prelazima sa Makedonijom i Hrvatskom, gdje carinici ovih zemalja traže da im se dostavljaju proizvođačke specifikacije, koje spadaju u poslovnu tajnu, jer sadrže normativ utroška materijala, što praktično predstavlja recepturu proizvoda;
- proizvođači lijekova i proizvoda za zaštitu bilja izostalnih zemalja, imaju probleme u Hrvatskoj, zbog otežane registracije lijekova i proizvoda za zaštitu bilja, ne priznavanje sorte sjemena;
- prilikom izvoza silikatne opeke u Hrvatsku, Institut građevinarstva Hrvatske nije priznavao sertifikat o proizvodu – atest, koji je izdavao Institut za materijale, IMS-Beograd (plaćao se 2000 evra sa rokom važenja od 6 mjeseci), nego je traženo da se uz novčanu naknadu izradi isti atest u njihovim institucijama. Ispitivanje je trajalo oko mjesec dana. To je stvaralo dodatne nepotrebne troškove i gubitak vremena.

- zabrana uvoza svinjskog i junećeg mesa iz BiH;
- česta praksa usvajanja propisa, bez prethodne najave;
- netransparentne odluke u pogledu uvoza mesnih prerađevina iz Makedonije;
- rekategorizacija vina u niže kategorije, nego što su na tržištu porijekla;
- raspodjela kvota za vino stvara probleme za međusobnu razmjenu;
- kašnjenje poštovanja zaključaka bilateralnih pregovora, u smislu uzajamnog priznavanja usaglašenosti;
- implementacija diskriminatorskog režima akciza na uvoz cigareta;

Detaljniji opis necarinskih barijera od strane Srbije bi bio sljedeći:

- tržišna i sanitarna inspekcija Srbije uzimaju dva uzorka na analizu svaki put kada su u pitanju voćni sokovi. Cijena jedne analize je oko 70 evra po uzorku ili 140 evra po proizvodu;
- analize soli se rade za svaki proizvod posebno (različita pakovanja soli), time znatno uvećavaju cijenu proizvoda i čine nekonkurentnim na tržištu Srbije;
- kada je riječ o vinu i alkoholnim pićima (rakija najčešće), rade se analize istog proizvoda (berba, pakovanje, čepovi i slično su uvijek isti). Postupak se sprovodi i pored raspolaganja urednim papirima i svim neophodnim odobrenjima i potvrđama koje izdaju nadležni organi u zemlji izvoznici. Pored toga što ove analize povećavaju cijenu tih proizvoda, pošiljka čeka na graničnom prelazu nekoliko dana, da bi se dobili svi neophodni papiri od sertifikacionih agencija u Srbiji;
- postojala je primjedba drugih zemalja na visoke transportne dažbine u Srbiji, tj. veliku razliku u visini putarina između domaćih i inostranih prevoznika, što je riješeno u februaru 2009;
- proizvođači mlijeka ukazuju na problem što nadležni srpski organi traže dodatnu kontrolu i superviziju kod plasmana ovog proizvoda na tržište Srbije;

- određena preduzeća iz BiH se žale da njihovi proizvodi koji se izvoze (pivo, duvan, lijekovi, riba) podliježu pretjeranoj kontroli i analizama koje dosta koštaju i dugo traju (iako njihov izvoz prate odgovarajući sertifikati);
- BiH se žali na mjeru zabrane izvoza baby-beef i proizvoda od junetine (porijeklom iz BiH) u Srbiju. Smatra se da ova mjera nije opravdana (pošto obje zemlje imaju isti status u pogledu rizika od „ludih krava“⁴);
- BiH se žalila na odluku Vlade Srbije o kvantitativnim ograničenjima izvoza za određene žitarice. Nakon prigovora, Odluka o kvantitativnom ograničenju je stavljena van snage, u martu 2009. godine;
- Makedonija se žali da carinski organi Srbije ne prihvataju status ovlašćenog izvoznika, za kojeg potvrdu izdaje makedonska Uprava carine;
- Hrvatska se žalila da se u Srbiji uspostavljanjem carinske osnove za cigarete, primjenom metoda dedukcije, povećava de-facto primijenjena stopa na nivo koji je viši od nivoa definisanog u CEF-TA;
- često je nemoguće obaviti fitosanitarni pregled u pojedinim mjestima, pa se radi takvog pregleda roba prevozi u udaljenija mjesta gdje se ova kontrola može izvršiti;
- prilikom podnošenja dokumentacije i zahtijeva za sanitarni pregled, sanitarni inspektori izričito zahtijevaju da se međunarodno priznati zdravstveni sertifikati i sertifikati o kvalitetu moraju prevesti od strane sudskog tumača koji prosječno naplaćuju svaku prevedenu stranu 10 evra. To povećava troškove za uvoznike, koji sami mogu da prevedu iste sertifikate na srpski jezik;
- crnogorske vlasti su uputile zahtjev za preispitivanje izvozne cijene brašna izvoznika iz Srbije, smatrajući da su dampinške;
- dodatne analize za bonbone i kafu, prilikom uvoza u Srbiju, što povećava cijenu za oko 10%;

---

4 Goveđa spongiformna encefalopatija, engleska skraćenica BSE – Bovine spongiform encephalopathy

- zahtjev da se rok upotrebe proizvoda mora nalaziti na prednjoj strani, a uobičajeno se nalazi na poleđini;
- nepriznavanje analiza zemlje porijekla, za vino iz Crne Gore, što poskupljuje cijenu proizvoda. Čekanje na granici po nekoliko dana za kompletiranje dokumentacije;
- restriktivna kvantitativna ograničenja za izvoz pojedinih žitarica – ova mjera je bila na snazi u periodu 13.08.2007–15.07.2008;

Detaljniji opis nekarinskih barijera od strane BiH bi bio sljedeći:

- problem predstavlja neprimjereno veliki broj zahtjeva za naknadnu provjeru izdatih dokaza o domaćem porijeklu robe iz Srbije. Posebno je izražen značajan broj prigovora od strane Uprave carine BiH na validnost porijekla robe iz Srbije;
- onemogućavanje izvoza brašna (tip 400) u Republiku Srpsku, jer sanitarna inspekcija RS-a ne priznaje srpski standard za ovaj proizvod. Republika Srpska za ovaj proizvod koristi standarde iz ranije SFRJ, a Srbija iz SRJ, koji je savremeniji od onih koji se primjenjuju u Republici Srpskoj;
- prisutan je problem u vezi zabrane uvoza nekih pakovanja vode „Akva viva“ i „Voda Voda“ na tržište BiH. Iako je zabrana uvoza (zbog navodne bakteriološke neispravnosti) ovih proizvoda u BiH ukinuta i oni su vraćeni na tržište poslije superanalize koja je obavljena u Beogradu, BiH udruženje „Kupujmo domaće“ je najavilo superviziju ove analize. Takođe, Udruženje proizvođača mineralnih i izvorskih voda u komori BiH uputilo je protestnu notu nadležnim ministarstvima u BiH da se utvrdi koji lobiji rade na tome da se inostrani nalaz o ispravnosti proizvoda, iz zemlje porijekla robe, stavi po važnosti ispred domaćeg. Na tržištu BiH je oštra konkurencija za ove proizvode. Godišnje se u BiH uveze vode za oko 65 miliona evra, a izveze se oko 6 miliona evra;
- nepriznavanje licence za projektovanje i izvođenje telekomunikacionih radova u Republici Srpskoj za učesće na tenderu JP Željeznice, predstavlja problem za Institut „Mihajlo Pupin“ iz Beograda. Željeznice Republike Srpske traže, da bi se učestvovalo na

- tenderu, isključivo licence koje je izdalo Ministarstvo Republike Srpske, a takođe, onemogućeno je i nostrifikovanje licence koju je izdalo Ministarstvo za infrastrukturu Srbije. Na ovaj način ovaj Institut ne može da učestvuje na tenderu za instalisanje odgovarajućih uređaja u više željezničkih stanica u Republici Srpskoj;
- usvajanje Akta zaštite od uvoza iz CEFTA – Ustavni sud BiH je 25.09.2009. eliminisao ovaj akt;
  - zabrana uvoza živine, mesa i preradevina od živine, živih goveda i ribe iz Hrvatske;
  - ukidanje nulte tarife za 23 grupe poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz Srbije. Mjera je bila na snazi 4 godine, a ukinuta je 02.07.2008. godine;
  - uvođenje zahtjeva za mlijeko i mliječne proizvode, da utovar u kamionu bude takav da inspektor može da prolazi kamionom dužinom. Na ovaj način se utovar smanjuje na 5-6 paleta, što značajno poskupljuje transport;
  - tehničke barijere za uvoz voćnih sokova iz Makedonije, zbog neusaglašenosti sa regulativom EU;
  - uvođenje tehničke barijere za uvoz piva – zahtjev da pivo iz uvoza mora imati vidljivu oznaku ‘samo za izvoz’, minimalnog fonta 5 mm;
  - nepriznavanje inženjerskih licenci iz ostalih zemalja, u oblasti građevine i telekomunikacija;
  - prilikom uvoza mesa iz Makedonije zahtijeva se provjera dokaza o porijeklu i deponovanje punog iznosa u vidu garancije za mogući carinski dug;

Detaljniji opis necarinskih barijera od strane Makedonije bi bio sljedeći:

- Makedonija je u julu 2009. bez najave pooštrila uslove za uvoz prehrambenih proizvoda. Npr. izvoznici brašna u tu zemlju, umjesto prethodnih 30 evra, plaćaju 500 evra za troškove analize po kamionu, što dovodi do odustajanja od izvoza tih proizvoda na teritoriju te zemlje. Ovo se može okarakterisati kao vrsta „tije zabrane“ uvoza;

- prisutan je problem obaveznog polaganja depozita od strane uvoznika voćnih sokova iz Srbije u Makedoniju za period dok traje provjera uvjerenja o porijeklu (i do šest mjeseci), što nepovoljno utiče na izvoz u tu zemlju;
- postoji problem nedovoljnog broja transportnih dozvola u trgovini Srbije sa Makedonijom. Sličan problem je do kraja 2008. godine bio i sa BiH, ali je na insistiranje BiH strane problem riješen tako što su ukinute bilateralne dozvole za prevoz robe između zemalja, dok se sistem dozvola primjenjuje samo za prevoz tereta za/iz trećih zemalja;
- od 01.07.2010. je na snazi zabrana uvoza konzumnih jaja iz Srbije;
- zabrana junetine i proizvoda od junetine iz BiH;
- uvođenje restriktivnih mjera u sektoru mlijeka i mliječnih proizvoda, porijeklom iz Hrvatske, a bez prethodne najave i konsultacija sa hrvatskom stranom;
- uvođenje uvoza;
- uvođenje restriktivnih mjera za uvoz mesa i mesnih prerađevina, porijeklom iz Hrvatske.

Tokom 2010. godine, za vrijeme predsjedavanja Srbije (unutar zone CEF-TA), razriješene su malobrojne neocarinske barijere. To su sljedeće:

- zabrana uvoza svinjskog i junećeg mesa i njihovih prerađevina u Hrvatsku iz BiH;
- zabrana uvoza junećeg mesa i prerađevina od junećeg mesa, u Makedoniju iz BiH;
- zabrana uvoza živine, živinskih prerađevina, živih goveda i goveđih proizvoda u BiH iz Hrvatske;
- riješeni su svi problemi oko međusobne trgovine cigareta – tržište je liberalizovano;
- kvantitativna ograničenja izvoza žitarica iz Srbije.

Među nedavnim slučajevima izraženih NCB-om, nalazi se izvoz pšenice iz Srbije u Makedoniju, u februaru 2013. godine, za koju je makedonska Agencija za hranu tvrdila da sadrži nivo olova iznad dozvoljenog, što su

izvoznici i nadležna ministarstva iz Srbije demantovali. Izvoznici iz Srbije tvrde da su urađene analize pokazale da nema povećanog sadržaja teških metala i da nadležni organi u Makedonji odbijaju njihov zahtjev da se ispitivanje ponovi u trećoj, neutralnoj, međunarodno ovlaštenoj laboratoriji. Iz svega navedenog može se zaključiti da je zona CEFTA 2006 još uvijek dosta daleko od pune implementacije sporazuma, naročito u oblasti poljoprivrednih proizvoda i proizvodnji hrane, odnosno proizvodima prehrambeno-prerađivačke industrije. Međutim, ovakav trend je i na globalnom tržištu, što se vidi iz Tabele 2.

Tabela 2: Frekvencija pet kategorija NCB po sektorima

Sektor	A - Sanitarne i fitosanitarne mjere	B - Tehničke barijere trgovini	C - Druge tehničke mjere	D - Mjere za kontrolu cijena	E - Količinske zaštitne mjere
Žive životinje	71.3	36.2	21.3	5.7	33.4
Proizvodi od povrća	69.2	31.7	24.0	3.6	27.1
Masti i ulja	51.1	26.8	12.9	8.0	20.7
Prerađena hrana	57.0	41.7	17.7	3.6	20.3
Mineralni proizvodi	9.8	25.5	8.1	0.6	10.9
Hemijski proizvodi	11.3	35.8	6.8	1.7	19.6
Proizvodi od gume i plastike	1.2	24.1	5.7	0.8	6.3
Sirova koža	12.8	23.7	9.9	0.0	12.9
Drvo	26.2	30.2	12.4	0.8	15.2
Papir	1.7	18.4	8.2	0.6	11.4
Tekstil	1.8	34.3	15.6	4.7	16.3
Obuća	0.7	38.8	16.7	3.3	17.9
Kamen i cement	3.1	19.0	9.7	1.1	6.3
Bazni metali	1.6	21.0	9.6	1.2	12.2
Mašine i el. oprema	1.1	20.8	8.2	0.8	13.1
Motorna vozila	0.3	26.2	8.4	0.7	22.5
Optički i medicinski instrumenti	0.4	20.0	7.9	0.2	8.1
Ostala dobra	1.6	23.0	7.2	4.1	7.2

Izvor: UNCTAD 2013, 11

3. PERSPEKTIVA PROCESA OTKLANJANJA NCB-a U ZONI CEFTA 2006

Analizom brojnih NCB-a i njihovim uticajem na međusobnu trgovinu zemalja članica, Sekretarijat CEFTA je, u saradnji za zemljama članicama donio prijedlog mjera za suzbijanje i eliminisanje NCB-a.

Rezultati, ostvarene i planirane mjere za eliminisanje necarinskih barijera su:

a) Uspostavljanje CEFTA trgovinskog portala.

CEFTA trgovinski portal pokrenut je 10. novembra 2010. godine tokom održavanja CEFTA nedjelje u Beogradu. Urađen je uz pomoć njemačke agencije GTZ i značajno podstiče uspješno funkcionisanje Sporazuma i eliminisanje necarinskih barijera. Sadrži sve informacije o regulativi i procedurama za izvoz/uvoz/tranzit u svim članicama CEFTA. Pruža osnovne podatke u vezi sa: carinskim postupkom, viznim režimom, veterinarskom, fitosanitarnom i sanitarnom kontrolom, tehničkim zahtjevima i izdavanjem dozvola. Portal sadrži preko 1.700 različitih dokumenta, a među njima i relevantna dokumenta koja prate robu pri uvozu i izvozu. Cilj je da portal uštedi vrijeme i novac poslovnim ljudima prilikom sakupljanja potrebnih informacija i da poveća transparentnost i predvidivost poslovnog ambijenta. U narednom periodu će se kreirati mehanizam koji će obezbijediti kontakt sa privrednicima da oni mogu postavljati pitanja, unositi primjedbe i navoditi probleme sa kojima se suočavaju.

b) Primjena OEBS sistema praćenja i eliminacije NCB-a.

Postavljene su osnove za objektivno identifikovanje, klasifikovanje i uklanjanje necarinskih barijera. Stalni sistem praćenja ovih aktivnosti uz pomoć OEBS-a, obuhvata definisanje mjera i rokova za uklanjanje necarinskih barijera, naročito tehničkih barijera trgovini, sanitarnih i fitosanitarnih mjera i administrativnih prepreka. Ovaj sofisticiran i sistematizovan sistem identifikuje uzroke necarinskih barijera koji postoje u trgovini prioritetnim proizvodima i grupama proizvoda. Zatim ih sistematizuje i određuje aktivnosti i mjere, koje treba preduzeti, na multilateralnom, plurilateralnom ili

bilateralnom nivou. On takođe određuje prioritete sa rokovima za njihovo eliminisanje i prati napredak u smanjenju i eliminaciji barijera. Koristi se metodologija koja se već uspješno primjenjuje prilikom dobijanja OEBS indeksa investicionih reformi. Barijere se dijele u kategorije i svaka ima određeni indikator, tako da se članice CEFTA mogu rangirati prema stepenu brojnosti uzroka nekarinskih barijera. Rang se kreće od 1 sa najnižim, do 5 sa najrazvijenijim stepenom prilagođenosti regulative STO i EU i institucionalnim uslovima. Na taj način se određuje dijagnoza na kom stepenu se svaka od članica CEFTA nalazi u pogledu uzroka nekarinskih barijera i na koje oblasti treba da se fokusira u narednom periodu kako bi ih u potpunosti eliminisala. U rangiranju učestvuju vlade, nezavisni eksperti OEBS-a, privrednici, domaći i strani investitori, da se postigla objektivnost ocjenjivanja, odnosno rangiranja. Kada bi se zemlje članice istinski opredijelile ka slobodnoj trgovini u regionu, odnosno kada bi zonu slobodne trgovine vidjele kao šansu za unapređivanje međusobne trgovine i ekonomskog rasta, a ne prvenstveno kao jedan od uslova za članstvo u EU, članice bi se mogle koncentrisati na dublju regionalnu regulativnu integraciju. Jedan od načina dublje saradnje bio bi da zemlje međusobno koordinišu aktivnosti na preuzimanju i usaglašavanju tehničkih propisa i standarda za prioritetne sektore, odnosno sektore sa višim potencijalom za međusobnu razmjenu. Zatim je potrebno ostvariti kvalitetnu saradnju u oblasti tijela za ocjenjivanje usklađenosti. Naime, tržišta svake od zemalja pojedinačno su mala i nije ekonomski opravdano uspostavljanje dovoljnog broja potrebnih tijela za ocjenjivanje usklađenosti u svim oblastima i stoga bi se, zajedničkim strateškim pristupom, postojeći kapaciteti i potencijali mogli puno bolje iskoristiti, a razvijalo bi se povjerenje i eliminisale tehničke barijere trgovini. Uklanjanje i smanjenje broja nekarinskih barijera dovešće do:

- maksimiziranja efekata CEFTA 2006
- jačanja regionalne saradnje i ravnomjeran razvoj regiona
- ubrzanja procesa pristupanja EU
- dalje liberalizacije i olakšanja trgovine u regionu
- povećanja stepena harmonizacije i transparentnosti propisa i procedura

- privlačenja stranih direktnih investicija u svim zemljama članicama.

ZAKLJUČAK

U vrijeme kada se carine i kvote, kao tradicionalni oblici zaštite domaće proizvodnje, sve više eliminišu ili smanjuju, NCB ostaju kao jedna od ključnih prepreka punoj liberalizaciji međunarodne trgovine. Proces liberalizacije trgovine, prvo kroz bilateralne ugovore, a zatim i kroz Sporazum CEFTA 2006 i Sporazume o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, za sve zemlje Zapadnog Balkana je doprinio povećanju razmjene i njihovom ukupnom razvoju. Međutim, cijeli proces je bio i još uvijek je, opterećen izraženim strahom od liberalizacije, usljed velikog stepena konkurentnosti izvoznih sektora zemalja članica i svojevrsnim "utrkivanjem" ka integraciji sa EU. To rezultira izraženom željom da se određeni oblici zaštite ipak zadrže. Postupak parafiranja i potpisivanja Sporazuma CEFTA 2006 više puta je odlagan upravo zbog teških pregovora oko posebnih mjera zaštite za posebno osjetljive domaće proizvode, što je na kraju rezultiralo prihvatanjem dodatnog člana o zaštitnim mjerama (član 23) (Pandurević 2012, 156). Iz analize NCB-a u zoni CEFTA se može zaključiti da su sve zemlje članice orijentisane na zaštitu određenih sektora domaće privrede putem NCB-a. Nedovoljna saradnja zemalja članica u procesu pune implementacije Sporazuma se može tumačiti sa dva aspekta:

- sa jedne strane većom zainteresovanošću za tržište EU i što bržu integraciju i time smanjenim interesom za tržište CEFTA,
- sa druge strane određenu bojazan da će njihove privrede pretrpjeti izvjesnu štetu punom liberalizacijom tržišta, u korist ostalih zemalja članica.

Međutim, NCB su prisutne i u visoko razvijenim i integrisanim ekonomijama, pa se ne može to tumačiti isključivo kao nedostatak volje za punu implementaciju Sporazuma. Prema posljednjoj publikaciji UNCTAD-a

posvećenoj ovoj problematici, uočava se veliki broj raznih NCB u svim zemljama svijeta, a naročito u razvijenim zemljama. Prema pomenutoj publikaciji, EU štiti na taj način 4 550 proizvoda (UNCTAD 2013, 10). U narednom periodu je za očekivati da privredni subjekti zemalja članica CEFTA 2006 prepoznaju potencijal i prednosti saradnje u regionu, naročito kroz intra-industrijsku saradnju i olakšice koje donosi dijagonalna kumulacija porijekla. Na taj način bi se ostvario veći stepen liberalizacije, sa ciljem ekonomskog jačanja samog regiona, što i jeste osnovni razlog osnivanja, a sa druge strane da se zemlje i ekonomski subjekti kvalitetno pripreme za tržišnu utakmicu u EU, nakon integracije u EU, koja je svima primaran cilj.

LITERATURA:

1. Bhagwati, J.N. (1988). *Protecionism*, Cambridge, MA, MIT Press.
2. Duvnjak, V. (2013). *Nafta i fizionomija globalizacije*. Poslovne studije 9-10. Univerzitet za poslovne studije. Banja Luka.
3. Hummels, D. and Schaur, G. (2012). Time as a Trade Barrier. NBER Working Paper 17758. National Bureau of economic research. Cambridge.
4. Koczan, Z. and Plekhanov, A. (2013). *How important are non-tariff barriers?* Complementarity of infrastructure and institutions of trading partners European Bank for Reconstruction and Development. Working Paper No. 159
5. OECD. 2009. *A Cost-Benefit Framework for the Assessment of Non-Tariff Measures in Agro-Food Trade*. OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, No. 21, OECD Publishing. France.
6. Pandurević, N. (2012). *Slobodna trgovina i regulativni protekcionizam: neophodnost, značaj i instrumenti regulativne liberalizacije*. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta. Pale. str 145 – 160.

7. UNCTAD. 2005. *Methodologies, Classifications, Quantification and Development Impacts of Non-Tariff Barriers: Note by the UNCTAD Secretariat*. UNCTAD, Document TD/B/COM.1/EM.27/2, June 23.
8. UNCTAD. 2013. *Non-Tariff Measures to Trade: Economic and Policy Issues for Developing Countries*. UNCTAD/DITC/TAB/2012/1 . New York and Geneva.
9. WTO. 2011. *Understanding the WTO*. Geneva.

Dijana Grahovac, PhD
Jelena Jakovljević, MA

NON-TARIFF BARRIERS IN CEFTA 2006

Summary: *In recent decades international trade has been characterized by two strong and opposing trends. One is the strengthening of trade liberalization process in the form of elimination of traditional forms of protection, such as tariffs and other measures to the same effect. On the other hand, there is an increase in other forms of domestic market protection, mainly through various forms of non-tariff barriers (NTB). A free trade zone CEFTA 2006 was established at the initiative of the EU, but with not enough autochthony. That reflects on the existence of a large number of non-tariff barriers, which are partly caused by coincidence of export sectors of member countries and partly by varying degrees of (in) compatibilities of technical regulations with EU legislation primarily.*

Key words: *free trade zone, CEFTA 2006, non-tariff barriers.*

JEL classification: *F13, F15*